

The Psychological Needs of Prospective Classroom Teachers¹

Dilek GENÇTANIRIM², Bayram TAY³

ABSTRACT. The aim of the study is to investigate the psychological needs of prospective classroom teachers and determine the comparative correlations between these needs and gender, parental attitude, academic achievement and grade variables. The model of the study is correlation type relational mining model. The participants of study were 229 teacher candidates who attended classroom teacher program at Ahi Evran University in 2012. According to findings there were significant differences between psychological needs for achievement, dominance, autonomy and communication of teacher candidates. In addition, the need for achievement is more common for teacher candidates than the other needs. On the other hand, the least common need of the teacher candidates is communication. Additionally, as a result of multivariate analysis of variance, the psychological needs of teacher candidates (achievement, affiliation, autonomy and dominance) indicated no significant differences in terms of variables such as; gender and grade, gender and academic achievement, gender and perceived mother attitude, gender and perceived father attitude.

Key Words: Prospective classroom teachers, psychological needs, gender.

Purpose and Significance: The aim of the study is to investigate psychological needs of prospective classroom teachers and determine the comparative correlations between these needs and gender, parental attitude, academic achievement and grade variables.

Method: The model of the study is correlation type relational mining model. The participants of study were 229 teacher candidates who attended classroom teacher programme at Ahi Evran University in 2012. Appropriate sampling method was used to determine the participants. 174 of these students (76%) were female and 55 (24%) were male. Personal information form and NNQA were used to get the data of the study. NNQA was developed by Heckert et al., (2000) to assessment psychological needs (achievement, affiliation, autonomy, and dominance) and the questionnaire was adapted to Turkish context by Kesici (2004). For analysis of the data One-way ANOVA and multivariate analysis of variance were used. Significance level was .05 for all analysis.

Discussion and Conclusion: According to findings there are significant differences between the psychological needs for achievement, dominance, autonomy and communication of teacher candidates. In addition, need for achievement is more common for teacher candidates than the other needs. Deveci (2007), states that achievement is one of the basic needs of teachers. In this term, it can be expected that the teacher candidates may have a great need for achievement. As stated before; the need for achievement is referred to the effort which is about doing difficult tasks better within a limited amount of time (Murray, 1938 in Champoux, 2011). From this point of view, it can be concluded that the prospective classroom teachers are goal-oriented and it is important for them to overcome difficulties effectively as soon as possible. Therefore, it can be suggested that education programs can be prepared and applied in order to meet this need of teacher candidates. On the other hand, as a result of this study, the minimum need of teacher candidates is affiliation. In order to educate them as a well-equipped teachers, in education programs of classroom teachers it can be taken courses and teaching of these courses in many different fields. It can be considered that this situation provides students with different experiences and make them know each other more closely and make more qualified relationships. Additionally, as a result of multivariate analysis of variance, the psychological needs of the teacher candidates (achievement, affiliation, autonomy and dominance) indicated no significant differences according to variables such as gender and grade, gender and academic achievement, gender and perceived mother attitude, gender and perceived father attitude.

¹ A part of this article was presented as oral presentation in XI. National Symposium on Elementary Teacher Education in Turkey

² Assist. Prof. Dr., Ahi Evran University, Education Faculty, Division of Psychological Counseling and Guidance, digenc@gmail.com

³ Assoc. Prof. Dr., Ahi Evran University, Education Faculty, Division of Elementary Teacher Education, bayramtay@gmail.com

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Psikolojik İhtiyaçları⁴

Dilek GENÇTANIRIM⁵, Bayram TAY⁶

ÖZ. Bu araştırma, sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçlarının, başarı, başatlık, özerklik ve ilişki boyutuyla incelenmesi, bu ihtiyaçlarla cinsiyet ile anne-baba tutumu, akademik başarı ve sınıf değişkenleri arasındaki ilişkilerin karşılaştırılması olarak belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma, korelasyon türü ilişkisel tarama modelindedir. Araştırmanın çalışma grubunu 2012 yılında Ahi Evran Üniversitesi'nde Sınıf Öğretmenliği Programı'na devam eden 229 öğretmen adayı oluşturmuştur. Yapılan bu çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçları, başarı, başatlık, özerklik ve ilişki arasında anlamlı farklılık olduğu; başarı ihtiyacının diğer üç ihtiyaçtan daha fazla gereksinim duyulan bir ihtiyaç olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışma sonucunda sınıf öğretmeni adaylarında en alt düzeyde olan ihtiyacın ilişki boyutu olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte bu çalışmada yapılan çok yönlü varyans analizleri sonucunda sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçları (başarı, ilişki, özerklik ve başatlık) sınıf ve cinsiyet; başarı ve cinsiyet; algılanan anne tutumu ve cinsiyet; algılanan baba tutumu ve cinsiyet değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucu elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sınıf öğretmeni adayları, psikolojik ihtiyaçlar, cinsiyet.

GİRİŞ

İnsanın tüm davranışları bir gerilimi, bir sıkıntıyı gidereceği düşünülen bir hedefe yöneliktir. İhtiyaç adı verilen ve organizmada bazen bir yoksunluktan bazen ise bir fazlalıktan kaynaklanan bu gerilim ve sıkıntı uygun objenin elde edilmesi ile biter ve organizma homeostatik dengesine kavuşur. Bu ihtiyaçların bir kısmı biyolojik yapı ile ilişkilidir ve kaynağı somut olarak saptanabilir; ancak insan davranışlarının önemli bir kısmı psikolojik ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır ve bunlar kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir (Kuzgun, 2000). İnsan kişiliğinin de önemli bir kaynağını oluşturan psikolojik ihtiyaçlar, bireyin çevreden ve diğer insanlardan gelen baskılara karşı koymasında işlev görmektedir (Roeckelein, 2006). Bununla birlikte, bireyin özüne ve diğerlerine yönelik olan bu ihtiyaçlar yaşantılara bağlı olarak kazanılır ve bireyin yaşı ilerledikçe davranışlarında daha fazla etkili olur (Baymur, 1994).

Kişilik kuramcılarında Murray (1938)'e göre ihtiyaç, organize olmuş davranışa neden olan psikolojik bir güçtür. Bu güç harekete geçtiğinde, organizmayı belli uyarıcılara dikkat etmeye ve bunları aramaya yöneltmektedir. İhtiyaçlar süreklilik gösterme eğilimindedir ve bu bağlamda bireylerin motivasyonlarının sürmesinde katkıları vardır. İhtiyaçlar birincil ve ikincil olarak sınıflandırılmaktadır. Buna göre, fiziksel gereklilikleri sağlamaya yönelik olan hava, su, yiyecek, cinsellik, acıdan kaçınma gibi birincil ihtiyaçlar ve sosyal yaşamla ilişkili olan başarı, başatlık, ilişki, özerklik, düzen gibi ikincil ihtiyaçlardır (akt., Caprara ve Cervone, 2000). Murray (1938) birincil ve ikincil olarak ifade ettiği bu ihtiyaçlara ilişkin bir liste oluşturmuştur. Bu listede yer alan 12 ihtiyaç şu şekildedir: aşağılama, başarı, başatlık, saldırganlık, özerklik, kaçınma, karşı gelme, savunma, saygı, ilişki, kendini gösterme, acıdan kaçınma, destek, düzen, eğlence, reddetme, duyarlılık, cinsellik, ilgilenilme ve anlaşılma (akt., Hauser, 1984). Bu ihtiyaçlar bireyin psikolojik ihtiyaçları olarak tanımlanmaktadır.

Ryan ve Deci (2000), psikolojik ihtiyaçları özerklik, yeterlik ve ilişki olmak üzere üç alanda temellendirmişler ve bireylerin gelişimi ile psikolojik iyi oluşları için gerekli olduğunu ifade etmektedirler. Bu temel psikolojik ihtiyaçların bireyin yaşamında pek çok işlevi

⁴ Bu çalışmanın bir bölümü XI. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

⁵ Yrd. Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, digenc@gmail.com

⁶ Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, bayramtay@gmail.com

bulunmaktadır. İhtiyaçlar ve bunların türevleri ilk olarak bireyin neye yönelik hareket ettiği hakkında bilgi sağlar. İkinci olarak, bu ihtiyaçların yeterli bir biçimde doyurulması bireyin iyi oluşunu ve sağlıklı gelişimini beraberinde getirir. Üçüncüsü, bu ihtiyaçların işlevlerinin anlaşılmasıyla, aileler, öğretmenler, yöneticiler vb. daha etkili sosyal ortamlar oluşturabilirler (Deci ve Ryan, 2011). Bu bağlamda bireyin psikolojik ve sosyal olarak sağlıklı bir şekilde gelişmesinde psikolojik ihtiyaçlarının anlaşılması ve bu ihtiyaçlarının doyurulması önemli görülmektedir. Psikolojik ihtiyaçların karşılanmasının bireylerin öznel iyi oluşları açısından önemli olduğu ifade edilmektedir (Deci ve Ryan, 2000). Özellikleri ve işlevleri dikkate alındığında psikolojik ihtiyaçların meslek yaşamı için de kritik bir öneme sahip olduğu ifade edilebilir.

Buradan hareketle, bireyin tüm yaşamında etkili olan psikolojik ihtiyaçların, özellikle meslek yaşamda kendilerini gösterdikleri ifade edilebilir. Bohn ve Martin (1966), psikolojik ihtiyaçlarla mesleki kişilik tiplerinin oldukça ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, meslek alanlarının ve meslek elamanlarının anlaşılması adına psikolojik ihtiyaçların önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Kuzgun'a göre (2000), psikolojik ihtiyaçlar bireyin meslek seçiminde, mesleğine yetişme sürecinde gösterdiği başarıda ve sonuçta mesleki doyum kazanmasında oldukça etkilidir. Mesleki gelişimde de lisans eğitimi oldukça önemlidir, çünkü bireyler kendi tercihleri olan mesleklerine ilişkin olan temel bilgi ve becerileri bu eğitim sırasında kazanmaktadırlar. Geleceklerinde mesleklerinde gösterecekleri başarı ve buna bağlı olarak sağlayacakları mesleki doyum büyük ölçüde bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlıdır. Dolayısıyla mesleki gelişim sürecinde adayların ihtiyaçlarının anlaşılması ve bunların karşılanmasına yönelik programların oluşturulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda yapılan bu çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçları incelenmiş ve bu ihtiyaçlarla ilişkili olan faktörlerin ortaya konulmasıyla sınıf öğretmeni adaylarının ihtiyaçlarının anlaşılması amaçlanmıştır.

Bu amaç çerçevesinde başarı, ilişki, özerklik ve başatlık ihtiyaçları çalışmanın kapsamını oluşturmuştur. Başarı ihtiyacı, güç olan şeylerin en kısa sürede en iyi şekilde yapılmasına yönelik çabayı ifade ederken; ilişki ihtiyacı öncelikle arkadaşlık ve diğer ilişkilerin oluşturulmasına yönelik olan ihtiyaktır. Özerklik ihtiyacı ise elbette ki bağımsızlığa yönelik bir ihtiyaktır, baskı ve zorlamaya karşı direnme arzusudur. Burada birey kendi davranışlarını tamamen kabul etmekte, onaylamakta ve savunmaktadır. Bir diğer ihtiyaç başatlıktır ve diğerlerini etkilemek, kontrol etmek, yönetmek ve bir grubun yönelimini etkilemek anlamına gelmektedir (Murray, 1938; akt., Champoux, 2011). Bu ihtiyaçların anlaşılması bireyin davranışlarının çözümlenmesinde oldukça etkilidir. Davranışları yöneten ve onlara şekil veren bu ihtiyaçlardır ve bu ihtiyaçların hepsi her bireyde aynı düzeyde değildir. Farklı kişilerde farklı ihtiyaçlar ön plana çıkmakta ve ihtiyaçlara verilen önem değişmektedir. Bir kişinin davranışlarının kökeninde çoğunlukla birden çok ihtiyaç yer almaktadır. Bununla birlikte bunlardan biri temel ihtiyaç olmakta diğerleri de bunun karşılanmasına hizmet etmektedir.

Temel psikolojik ihtiyaçların ve bunların altında yatan faktörlerin tanımlanmasının meslek alanlarının anlaşılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Sınıf öğretmenliği alanı, bireylerin yetişme sürecinde oldukça önemlidir. Sınıf öğretmeni eğitim sistemi içerisinde öğrencilerin yetişmesine ilk önemli katkıları sağlayan kişilerdendir. Öztürk (1983) sınıf öğretmenlerinde şefkat gösterme, yakınlık ve duyguları anlama ihtiyaçlarının daha yüksek olduğunu; kadın sınıf öğretmenlerinde özerklik ve ilgi görme; erkek öğretmenlerde ise başatlık ve karşı cinsle ilişki ihtiyacının daha güçlü olduğunu belirtmiştir (akt., Kuzgun, 2000). Bununla birlikte, kadın ve erkeklerin kişilik özellikleri arasındaki farklılıklar dikkate alındığında bunların kaynağı olarak kabul edilen psikolojik ihtiyaçlarının da farklılaşması beklenmektedir. Cihangir-Çankaya (2009), öğretmen adayları ile yaptığı çalışmasının sonucunda özerklik ve yeterli ihtiyaçlarının doyumunun cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık göstermediğini, ilişki ihtiyacının ise kızların lehine anlamlı bir farklılık gösterdiğini; ayrıca psikolojik ihtiyaçların iyi olmanın önemli bir yordayıcısı olduğunu ortaya koymuştur.

Çelikkaleli ve Gündoğdu (2005), öğretmen adaylarının, psikolojik ihtiyaçlarını araştırdıkları çalışmalarında ilişki ve özerklik ihtiyacının cinsiyet, özerklik ihtiyacının devam edilen program ve annenin eğitim düzeyine göre değiştiğini; ancak psikolojik ihtiyaçların yaş, sınıf, babanın eğitim düzeyi ve yaşanan yere göre değişmediğini bulmuşlardır. Deveci (2007) ise, öğretmenlerin ihtiyaçlarının saygınlık, sevgi, güven, ilişki ve başarı olduğunu; cinsiyetlere göre ise erkek öğretmenlerin ihtiyaçlarının saygınlık, sevgi, güven, iletişim ve başarı; kadın öğretmenlerin ise güvenlik, saygınlık, iletişim ve başarı olduğunu belirtmiştir.

Sonuçta, alan yazında öğretmen adayları ve öğretmenlerle yapılan farklı çalışmalarda (Aydın, 1993; Cihangir-Çankaya, 2009; Çelikkaleli ve Gündoğdu, 2005; Çivitçi, 2010; Deveci, 2007; Kesici, Üre, Bozgeyikli ve Sünbül, 2003) psikolojik ihtiyaçların cinsiyete göre farklılaştığını ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda araştırmada cinsiyet referans değişken olarak kabul edilmiş ve çalışmanın problem ile alt problemleri buna göre oluşturulmuştur.

Bu bilgiler ışığında bu çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçlarının, başarı, başatlık, özerklik ve ilişki boyutuyla incelenmesi, bu ihtiyaçlarla cinsiyet, psikolojik ihtiyaçların oluşmasında erken çocukluk yaşantılarının etkisinin öneminden yola çıkarak anne-baba tutumu, akademik başarı ve sınıf değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlar çerçevesinde çalışmanın alt problemleri aşağıda sıralanmıştır:

- Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçları (başarı, başatlık, ilişki ve özerklik) arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçları (başarı, ilişki, özerklik ve başatlık) sınıf ve cinsiyet değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçları (başarı, ilişki, özerklik ve başatlık) başarı ve cinsiyet değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçları (başarı, ilişki, özerklik ve başatlık) anne tutumu ve cinsiyet değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
- Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçları (başarı, ilişki, özerklik ve başatlık) baba tutumu ve cinsiyet değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

Çalışmada yanıt aranan bu alt problemlerle elde edilecek sonuçlar doğrultusunda ilgili alan yazındaki bilgi birikimine, öğretmen adaylarının psikolojik ihtiyaçlarının anlaşılması adına öğretmen yetiştirme sürecinde görev alan profesyonellere, politika yapıcılara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, korelasyon türü ilişki tarama modelindedir. İlişki tarama modelleri, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Korelasyon türü ilişki aramalarda, değişkenlerin birlikte değişip değişmediği, birlikte değişme varsa, bunun nasıl olduğu öğrenilmeye çalışılır (Karasar, 2007, s.81-82). Araştırmada, uygulanan ölçeklerle, sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçlarının, başarı, başatlık, özerklik ve ilişki boyutuyla belirlenmesi ve bu ihtiyaçların cinsiyet, anne-baba tutumu, akademik başarı ve sınıf değişkenleri arasındaki ilişkilerin karşılaştırılması planlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2011-2012 öğretim yılı bahar döneminde Ahi Evran Üniversitesinde sınıf öğretmenliği programına devam eden 229 öğretmen adayı oluşturmuştur. Çalışma grubunun belirlenmesinde uygun örnekleme metodu kullanılmıştır. Çalışma grubunda

yer alan öğrencilerden 174'ü (%76) kadın, 55'i (%24) ise erkektir. Bu öğrencilerden 66'sı (%29) birinci sınıfa; 44'ü (%19) ikinci sınıfa; 72'si (%31) üçüncü sınıfa ve geriye kalan 47'si (%21) dördüncü sınıfa devam etmektedir. Ayrıca bu çalışmaya katılan öğrencilerin 151'i (%66) üniversite tercihlerinde ilk on arasında sınıf öğretmenliği programını tercih etmişlerdir.

Veri Toplama Araçları:

Bu araştırmada iki veri toplama aracı ile veri toplanmıştır. Bunlar; kişisel bilgi formu ve yeni psikolojik ihtiyaçları değerlendirme ölçeğidir. Veri toplama araçları ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu

Bu form çalışmanın bağımsız değişkenleri olan cinsiyet, sınıf, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, akademik ortalama gibi değişkenlerin belirlenmesi amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur.

Yeni Psikolojik İhtiyaçları Değerlendirme Ölçeği (YPİDÖ)

Ölçek; başarı, ilişki, özerklik ve başatlıkla ilgili psikolojik ihtiyaçların değerlendirilmesi amacıyla Heckert ve arkadaşları (2000) tarafından geliştirilmiş ve Kesici (2004) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Uyarlama çalışmasında yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin uygun uyum katsayılarına sahip olduğu görülmüştür. Başarı, başatlık, ilişki ve özerklik olmak üzere dört boyuttan oluşan ve beşli likert tipi olan ölçekte üçü ters puanlanan olmak üzere toplam 20 madde yer almaktadır.

Ölçeğin güvenilirliği için madde analizine bağlı olarak hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları başarı faktörü için .77, ilişki faktörü için .62, özerklik faktörü için .72 ve başatlık faktör için .77 ve ölçeğin bütünü için ise .80'dir. YPIDÖ'nün ölçüt-bağıntılı geçerliğinin saptanabilmesi için "Kişisel Tercihler Anketi" ile YPIDÖ arasındaki korelasyona bakılmıştır. Kişisel tercih anketi öğrencilerin başarı, ilişki, özerklik ve başatlık alanlarındaki tercihlerini tespit etmek için dört sorudan oluşan ve öğrencilerin bu tercihleri ne sıklıkla yaşadıklarını belirttikleri ankettir. Ölçeğin başarı alt boyutundan elde edilen puanla bireyin öğrenim süresi boyunca kazandığı teşekkür ve takdir belgesi sayısı arasındaki pozitif yönde anlamlı ilişki ($r=.71, p<.01$), ölçeğin ilişki alt boyutundan elde edilen puanla bireyin sürekli iletişim kurduğu yakın arkadaş sayısı arasındaki pozitif yönde anlamlı ilişki ($r=.60, p<.01$), ölçeğin özerklik alt boyutundan elde edilen puanla bireyin yalnız zaman geçirme ve yalnız bir şeyler yapma isteğinin sayısı arasındaki pozitif yönde anlamlı ilişki ($r=.18, p<.01$), ölçeğin başatlık alt boyutundan elde edilen puanla bireyin içerisinde bulunduğu ortamda lider olmayı tercih etme durumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ($r=.16, p<.01$) bulunmuştur. Testin tekrarı yöntemi ile ölçek ve ölçeğin alt boyutlarından başarı ($r=.85, p<.01$), ilişki ($r=.79, p<.01$), özerklik ($r=.77, p<.01$), başatlık ($r=.75, p<.01$) alt boyutları ve ölçeğin toplam puanına göre ($r=.81, p<.01$) elde edilmiştir (Kesici, 2008). Bu çalışmada Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ölçeğin bütünü için ise .73 olarak hesaplanmıştır.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Veri toplama araçlarının uygulamaları ders saatinde, sınıf ortamında gerçekleştirilmiştir. Uygulama öncesinde araştırmanın amacı hakkında öğrencilere bilgi verilmiş, ardından gönüllü olan öğrencilere kişisel bilgi formu ve ölçek dağıtılarak doldurmaları istenmiştir. Uygulama her bir öğrenci için yaklaşık 12 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 15.00 paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçlarının (başarı, ilişki, özerklik ve başatlık) birbirlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Varyansların eşitliği test etmek için Levene testi kullanılmıştır. Levene istatistiği p değeri (0,005) 0,05'den küçük olduğu için varyansların eşitliğini sağlamadığı görülmüş, bu nedenle ANOVA tablosu yerine Welch tablosu kullanılmıştır. Welch tablosu ile ortaya çıkan anlamlı farkın kaynağını saptamak amacıyla Dunnett C testi kullanılmıştır. Çalışmanın bağımlı değişkenleri olan başarı, başatlık, özerklik ve ilişki ihtiyaçlarının cinsiyet ile sınıf, algılanan anne tutumu ve algılanan baba tutumu değişkenlerine bağlı olarak değişip değişiminin test edilmesinde; sözü edilen değişkenler arasındaki ilişkilerin ortaya konulmasında çok yönlü varyans analizi (MANOVA) kullanılmıştır. Çok yönlü varyans analizinin varsayımlarından normal dağılım sağlanıp sağlanmadığı Levene testi ile test edilmiş; kovaryans matrislerinin eşit olduğu varsayımını test etmek için Box's M testi kullanılmıştır. Araştırmada hata payı .05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçlarının (başarı, ilişki, özerklik ve başatlık) birbirlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla varyans analizi (WELCH) sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaç düzeylerinin birbirlerine göre ilişki düzeyleri varyans analizi (WELCH) sonuçları

Varyansın Kaynağı	Welch	df1	df2	p
İhtiyaçlar	119,504	12,000	577,065	,000

p<.05

Tablo 1'de görüldüğü gibi sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçları, başarı, özerklik, başatlık ve ilişki, arasındaki fark anlamlıdır (Welch (12-577,065)= 119,504, p<.05). Başka bir ifadeyle, sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaç türleri birbirlerine göre değişmektedir. Anlamlı farkın hangi ihtiyaçlar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla varyansların eşitliği koşulu sağlanmadığından Dunnett C testi yapılmıştır. Buna göre; başarı ($\bar{X}=20,14$) ile ilişki ($\bar{X}=15,54$), özerklik ($\bar{X}=18,52$) ve başatlık ($\bar{X}=18,33$) arasında başarı lehine, özerklik ($\bar{X}=18,52$) ile ilişki ($\bar{X}=15,54$) arasında özerklik lehine ve başatlık ($\bar{X}=18,33$) ile ilişki ($\bar{X}=15,54$) arasında başatlık lehine anlamlı fark bulunmuştur. Bu sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaç düzeylerinin birbirlerine göre ilişki düzeyleri Dunnett C sonuçları

(I) ihtiyaç türleri	(J) ihtiyaç türleri	Ortalamalar Farkı (I-J)	Std. Error
Başarı	İlişki	4,59389(*)	,24940
	Özerklik	1,61572(*)	,27042
	Başatlık	1,80349(*)	,27815
İlişki	Özerklik	-2,97817(*)	,25772
	Başatlık	-2,79039(*)	,26583
Özerklik	Başatlık	,18777	,28564

p<.05

Buna göre sınıf öğretmeni adaylarının başarı ihtiyacı diğer üç ihtiyaçlarından daha ön plandadır. Özerklik ihtiyacına ilişkiden daha fazla; başatlık ihtiyacına yine ilişkiden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Başka bir ifade ile sınıf öğretmeni adaylarında başarı, başatlık ve özerklik ile karşılaştırıldığında en az duyulan ihtiyaç ilişkidir.

Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçlarının (başarı, ilişki, özerklik ve başatlık) sınıf ve cinsiyet değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çok yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda Box's M tablosundaki p değeri (0,314) 0,05'den büyük olduğu için kovaryans matrislerinin eşit olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fakat Levene's Test of Equality of Variances tablosuna göre her bir bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerdeki gruplara göre varyans eşitliği ilişki boyutunda p değeri (0,014) 0,05'den küçük olduğundan MANOVA'nın temel varsayımlarından biri oluşmamıştır. Bu nedenle alt problem "Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçları (başarı, özerklik ve başatlık) sınıf ve cinsiyet değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir? şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Buna göre analizler, ilişki boyutu çıkarılarak tekrar yapılmıştır. Tekrarlanan analizler sonucunda Box's M tablosundaki p değeri (0,470) 0,05'den büyük olduğu için kovaryans matrislerinin eşit olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Levene's Testi sonucuna göre her bir bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerdeki gruplara göre varyans eşitliği sağlanmıştır (başarı p=0,614; özerklik p=0,869; başatlık p=0,329). MANOVA'nın temel varsayımları sağlandığı görülmüştür. MANOVA ile ilgili veriler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaç düzeylerinin sınıf ve cinsiyet değişkenine ilişkin çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Varyansın Kaynağı	Wilks' Lambda	Hipotez df	Hata df	Çoklu Varyans F	p
Sınıf*Cinsiyet	0,953	9,000	533,139	1,188	,300

p<.05

Tablo 3'te görüldüğü gibi sınıf ve cinsiyet arasında öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarından başarı, özerklik ve başatlık açısından bir etkileşim oluşmamıştır [Wilks' Lambda (Λ)=0,953, $F_{(9, 533,139)}=1,188$, $p>.05$]. Bu bulgu, sınıf öğretmeni adaylarının başarı, özerklik ve başatlık ihtiyaçlarının sınıf ve cinsiyet arasında anlamlı bir etkileşimin olmadığını gösterir.

Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçlarının (başarı, ilişki, özerklik ve başatlık) başarı ve cinsiyet değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çok yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda Box's M tablosundaki p değeri (0,121) 0,05'den büyük olduğu için kovaryans matrislerinin eşit olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Levene's Testi sonucuna göre her bir bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerdeki gruplara göre varyans eşitliği sağlanmıştır (başarı p=0,052; özerklik p=0,942; başatlık p=0,826; ilişki p=0,945). MANOVA'nın temel varsayımları sağlandığı görülmüştür. MANOVA ile ilgili veriler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçlarının akademik başarı ve cinsiyet değişkenine ilişkin çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Varyansın Kaynağı	Wilks' Lambda	Hipotez df	Hata df	Çoklu Varyans F	p
Başarı*Cinsiyet	0,983	8,000	440	,468	,879

p<.05

Tablo 4'te görüldüğü gibi başarı ve cinsiyet arasında öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarından başarı, özerklik, başatlık ve ilişki açısından bir etkileşim oluşmamıştır [Wilks' Lambda (Λ)=0,983, $F_{(8,440)}=0,468$, $p>.05$]. Bu bulgu, sınıf öğretmeni adaylarının başarı, özerklik, başatlık ve ilişki ihtiyaçlarının akademik başarı ve cinsiyet arasında anlamlı bir etkileşimin olmadığını gösterir.

Sınıf öğretmenleri adaylarının psikolojik ihtiyaçlarının (başarı, ilişki, özerklik ve başatlık) algılanan anne tutumu ve cinsiyet değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çok yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda Box's M tablosundaki p değeri (0,649) 0,05'den büyük olduğu için kovaryans matrislerinin eşit olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Levene's Testine göre her bir bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerdeki gruplara göre varyans eşitliği sağlanmıştır (başarı p=0,065; özerklik p=0,074; başatlık p=0,186; ilişki p=0,882). MANOVA'nın temel varsayımları sağlandığı görülmüştür. MANOVA ile ilgili veriler Tablo 3.3'de verilmiştir.

Tablo 5. Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaç düzeylerinin anne tutumu ve cinsiyet değişkenine ilişkin çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Varyansın Kaynağı	Wilks' Lambda	Hipotez df	Hata df	Çoklu Varyans F	p
Anne Tutumu*Cinsiyet	0,930	12,000	577,065	1,337	,193

p<.05

Tablo 5'te görüldüğü gibi anne tutumu ve cinsiyet arasında öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarından başarı, özerklik, başatlık ve ilişki açısından bir etkileşim oluşmamıştır [Wilks' Lambda (Λ)=0,930, $F_{(12-577,065)}=1,337$, p>.05]. Bu bulgu, sınıf öğretmeni adaylarının başarı, özerklik, başatlık ve ilişki ihtiyaçlarının anne tutumu ve cinsiyet arasında anlamlı bir etkileşimin olmadığını gösterir.

Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçlarının (başarı, ilişki, özerklik ve başatlık) algılanan baba tutumu ve cinsiyet değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla çok yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Yapılan analizler sonucunda Box's M tablosundaki p değeri (0,841) 0,05'den büyük olduğu için kovaryans matrislerinin eşit olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Levene's Test of Equality of Variances tablosuna göre her bir bağımlı değişkenin bağımsız değişkenlerdeki gruplara göre varyans eşitliği sağlanmıştır (başarı p=0,635; özerklik p=0,175; başatlık p=0,848; ilişki p=0,449). MANOVA'nın temel varsayımları sağlandığı görülmüştür. MANOVA ile ilgili veriler Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaç düzeylerinin baba tutumu ve cinsiyet değişkenine ilişkin çok yönlü varyans analizi (MANOVA) sonuçları

Varyansın Kaynağı	Wilks' Lambda	Hipotez df	Hata df	Çoklu Varyans F	p
Baba Tutumu*Cinsiyet	0,957	12,000	577,065	0,801	,650

p<.05

Tablo 6'da görüldüğü gibi algılanan baba tutumu ve cinsiyet arasında öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarından başarı, özerklik, başatlık ve ilişki açısından bir etkileşim oluşmamıştır [Wilks' Lambda (Λ)=0,957, $F_{(12-577,065)}=0,801$, p>.05]. Bu bulgu, sınıf öğretmeni adaylarının başarı, özerklik, başatlık ve ilişki ihtiyaçlarının algılanan baba tutumu ve cinsiyet arasında anlamlı bir etkileşimin olmadığını gösterir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçları, başarı, başatlık, özerklik ve ilişki arasında anlamlı farklılık olduğu; başarı ihtiyacının diğer üç ihtiyaçtan daha fazla gereksinim duyulan bir ihtiyaç olduğu sonucu ortaya konulmuştur. Devenci (2007), öğretmenlerin temel ihtiyaçları arasında başarının yer aldığını ifade etmektedir. Bu bağlamda öğretmen adaylarında da bu ihtiyacın yüksek olması beklenebilir. Daha önce ifade edildiği gibi başarı ihtiyacı, güç olan şeylerin en kısa sürede en iyi şekilde yapılmasına yönelik çabayı ifade etmektedir (Murray, 1938; akt., Champoux, 2011). Buradan hareketle, sınıf öğretmeni adaylarının amaç yönelimli oldukları, güçlüklerin en kısa zamanda ve etkili bir şekilde üstesinden gelmenin onlar için önemli olduğu sonucuna varılabilir. Sınıf öğretmenlerinin hedef kitleleri olan öğrenciler

bilindiği gibi 7-11 yaş aralığındaki çocuklardır ve bu çocuklar psikososyal gelişimleri açısından ele alındığında başarı ihtiyacını karşılamaya yönelik bir psikososyal kriz yaşamaktadırlar. Erikson (1968), insan gelişiminde sekiz aşama olduğunu ifade etmekte ve ilkököl yıllarına denk gelen dördüncü aşamada başarı duygusunun kazanılmasına yönelik bir eğilim olduğunu belirtmektedir. Çocuğun bu dönemde başarı duygusunu yaşaması ise sıklıkla akademik yaşantılarına bağlıdır. Dolayısıyla bu dönemde psikososyal gelişim açısından ailenin yanı sıra öğretmenlerin önemi giderek artmaktadır. Kendini adanmış duyarlı öğretmenlerin öğrencilerinin başarı hissini artırdıkları ifade edilmektedir (Elkind, 1970; akt., Santrock, 2011). Bu bağlamda sınıf öğretmeni adaylarında başarı ihtiyacının daha baskın olması öğrencilerinde de bu ihtiyacı karşılamaya yönelik olan farkındalık ya da eğilimleri ile açıklanabilir.

Dolayısıyla eğitim programlarının adayların bu ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak düzenlenmesi ve uygulanması önerilebilir. Sınıf öğretmenliği programı içeriği gereği birçok farklı alana ait derslerden oluşmaktadır. Bu nedenle programın genel olarak adayların ilgilerini taze tutacak şekilde düzenlenmesi ve başarı ihtiyacını karşılar nitelikte olması önemli görülmektedir.

Ayrıca bu çalışma sonucunda sınıf öğretmeni adaylarında en alt düzeyde olan ihtiyacın ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Deci ve Ryan (2000) tarafından karşılıklı saygı ve güven içinde özenli ilişkiler kurma ihtiyacı olarak tanımlanan ilişki ihtiyacının sınıf öğretmeni adaylarında yüksek düzeyde olmaması adayların devam ettikleri programın niteliği ile açıklanabilir. Sınıf öğretmenliği programlarında öğretmen adaylarının donanımlı bir şekilde yetişmelerine katkı sağlamak amacıyla, birçok farklı alandan ders yer almaktave bu derslerin öğretimi bir arada alınmaktadır. Bu durumun öğrencilerin bir arada farklı yaşantılar geçirmelerine ve birbirlerini daha yakından tanıyarak daha nitelikli ilişkiler kurmalarına yardımcı olduğu ve dolayısıyla ilişki ihtiyaçlarının karşılanmasını sağladığı düşünülebilir. Bunun yanı sıra sınıf öğretmenliğinin insana dönük bir meslek alanı olması nedeniyle bu bölümü tercih eden öğrencilerin sosyal ilişkilere daha açık, kişilerarası iletişim becerileri güçlü kişiler olduğu, bu çerçevede yer alan ihtiyaçları nedeniyle bu bölümü seçmiş oldukları düşünülebilir.

Ayrıca bu çalışmada yapılan çok yönlü varyans analizleri sonucunda sınıf öğretmeni adaylarının psikolojik ihtiyaçları (başarı, ilişki, özerklik ve başatlık) sınıf ve cinsiyet; başarı ve cinsiyet; algılanan anne tutumu ve cinsiyet; algılanan baba tutumu ve cinsiyet değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucu elde edilmiştir. Bu sonuç beklenmedik bir sonuçtur. İlgili literatürde, üniversite öğrencilerinde özellikle öğretmen adayları ile yapılan çalışmalarda cinsiyete bağlı olarak psikolojik ihtiyaçların farklılaştığı ifade edilmektedir (Cihangir- Çankaya, 2009; Çelikkaleli ve Gündoğdu, 2005; Çetin, Gezer, Yıldız ve Yıldız, 2013; Gündoğdu ve Yavuzer, 2012). Bu bağlamda cinsiyete dayalı olarak oluşturulan etkileşimlerde anlamlı farklılıkların olması beklenmiş; ancak böyle bir sonuç elde edilmemiştir. Bu durum çalışmanın bazı sınırlılıklarından kaynaklanabilir. Çalışmaya sadece Ahi Evran Üniversitesine devam eden dolayısıyla benzer nitelikler taşıyan öğrenciler katılmıştır. Ayrıca çalışma grubunda başarı ihtiyacının ön planda olduğu görülmektedir. Cinsiyete göre psikolojik ihtiyaçlar ele alındığında başarı ihtiyacının cinsiyete göre farklılaştığını ifade eden çalışmalara rastlanmamıştır. Bu nedenle cinsiyet değişkenine dayalı olarak kurulan bu etkileşimlerin anlamlı bir farklılık göstermemesi çalışma grubunda başarı ihtiyacının daha ön planda olmasına bağlanabilir.

Bu çerçevede çalışmanın daha geniş ve farklı üniversitelerden elde edilen örneklerde tekrarlanması önerilebilir. Bunun yanı sıra sonraki çalışmalarda, öğretmen adayları ile farklı meslek alanlarına yönelik programlara devam eden üniversite öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçlarının karşılaştırılabilir ve bu yolla mesleki gelişim sürecindeki kişilerin psikolojik ihtiyaçları daha açık bir şekilde ortaya konulabilir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçların öğretmen adaylarının psikolojik ihtiyaçlarını ortaya koyması adına üniversitelerin psikolojik danışma merkezleri adına yararlı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ihtiyaçlarının öğretim elemanları ve yöneticiler tarafından da fark edilmesinin önemli olduğu varsayılmaktadır. Son olarak sınıf öğretmenliği ya da diğer

programların öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını ne ölçüde karşıladığını belirlemek amacıyla boylamsal çalışmaların yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Aydın, O. (1993). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Psikolojik İhtiyaçları ile Öğretmenlik Tutumları Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
- Baymur, F. (1994). *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Bohn J.R. & Martin J. (1966) Psychological Needs Related to Vocational Personality Types. *Journal of Counseling Psychology*, 13(3), 306-309.
- Caprara, G. V. & Cervone, D. (2000). *Personality, Determinants, Dynamics, and Potentials*. New York: Cambridge University Pres.
- Champoux, J. E. (2011). *Organizational Behavior, Integrating Individuals, Groups, and Organizations* (4th Edition). New York: Taylor & Francis.
- Cihangir-Çankaya, Z. (2005). *Öz Belirleme Modeli: Özerklik Desteği ve Psikolojik İyi Olma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Çelikkaleli, Ö. (2004). *Lise Öğrencilerinde Sosyal Yetkinlik Beklentisi ve Psikolojik İhtiyaçlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi.
- Çetin, M.Ç., Gezer, E., Yıldız, Ö., Yıldız, M. (2013). Investigation of the relationship between aggression levels and basic psychological needs school of physical education and sports students. *International Journal of Human Sciences* 10(1), 1738-1753.
- Çivitci, A. (2010). Vocational Self-Esteem and Psychological Needs in Turkish Counseling Students. *Int. J Adv Counseling*, 32,56-65.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). 'What' And 'Why' Of Goal Pursuits: Human Needs and The Self-Determination Of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11 (4), 227-268.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2011). Levels of analysis, regnant causes of behavior, and well-being: The role of psychological needs. *Psychological Inquiry*, 22, 17-22.
- Deveci, H. (2007). *Öğretmenlerin Psikolojik İhtiyaçlarına İlişkin Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Hauser, J. (1984). *God Divorce, Bad Divorce a Case for Divorce Mediation*. Boston: University Press of America.
- Gündoğdu, R. ve Yavuzer, Y. (2012). Eğitim fakültesi öğrencilerinin öznel iyi oluş ve psikolojik ihtiyaçlarının demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Eğitim Fakültesi Dergisi*, 115-131.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kesici, Ş. (2008). Yeni Psikolojik İhtiyaç Değerlendirme Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması: Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 493-500.
- Kesici, Ş., Üre, Ö., Bozgeyikli, H. ve Sümbül, A. M. (2003). “Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliği”, İnönü Üniversitesi VII Ulusal PDR Kongresi’nde Sunulan Bildiri, Malatya.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı Kuramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Roeckelein, J. (2006). *Elseviers's Dictionary of Psychological Theories*. Amsterdam: Elsevier B. V. Copyright C _ Taylor & Francis Group, LLC
- Santrock, J. W., (2011). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim psikolojisi*. (Çeviren: G. Yüksel) Nobel Akademik Yayıncılık.